

DIZAYNERLIKDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

To'xtayeva Zebo Sharifovna

“Tikuvchilik sanoatida innovatsion texnologiyalar” kafedrası
professori, pedagogika fanlari doktori,
zebo-7171@mail.ru

Rahmatova Barnogul Karimjonovna

Buxoro muhandislik texnologiyalari instituti erkin tadqiqotchisi
e.mail:barnogull95@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10004288>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 04-October 2023 yil
Ma'qullandi: 08- October 2023 yil
Nashr qilindi: 14- October 2023 yil

KEY WORDS

*sun'iy intellekt, dizayn ta'limi,
dizayn studiyasi, onlayn, chuqur
o'rganish, ta'lim strategiyasi*

ABSTRACT

*Mazkur maqolada dizaynerlik yo'nalishida tahsil
oluvchi talabalar bilimini yanada yaxshilash uchun
ijodkorlik va dizayn ta'limi sohasida qo'llaniladigan
o'qitish usullari va tadqiqotchilarning asl dizayn ta'limi
sohasidagi natijalari an'anaviy dizayn ta'limi va yangi
dizayn ta'lim usullarini o'zaro qiyoslash orqali
atroflicha tahlil qilingan. Shuningdek ular sun'iy
intellekt ya'ni AI texnologiyasi (inglizcha artificial
intelligence) bilan uyg'unlashtirilgan. Qolaversa,
dizaynerlikda zamonaviy pedagogik
texnologiyalarning mohiyati yoritib berilgan.*

Bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyasi dizayn sohasida ommalashib bormoqda. Pedagogik dizayn, ta'lim va ta'limni qo'llab-quvvatlashning kontseptual landshaftidagi yangi atama bo'lib, samarali ta'lim olish uchun protseduralar, usullar, retseptlar va asboblarni har qanday tizimli tanlash va ulardan foydalanishni anglatadi. Jumladan, Romiszovskiyning fikrini olaylik. Unga ko'ra arxitektura va muhandislik kabi boshqa dizayn yo'nalishlari o'zaro umumiy xususiyatlarga ega bo'lib, ular vazifalarni bajarish va muammolarni topish, muammolarni tahlil qilish va muammolarni hal qilish uchun umumiy bilimlar bazasiga asoslanadi. Har bir tizimli pedagogik loyihalash faoliyatining natijasi atrof-muhit formati, mazmuni va tuzilishini yetkazib berishni va amalga oshirish strategiyasini belgilaydigan reja yoki ssenariydir [1, 9]. Asosan ochiq, elektron ta'lim muhitining kuchayishi bilan, ushbu fikrlarni, shubhasiz, biroz takomillashtirish lozim [2, 34].

Dizaynning bugungi kundagi eng so'nggi modellarida quyidagi komponentlar mavjud:

- a) ta'lim va ta'lim nazariyalari bo'yicha bilimlar bazasini izchil tahlil qilish;
- b) kontekst, maqsadli guruh va kontent kabi ma'lumotnoma dizayni doirasi ishlatiladi;
- d) dizayn jarayoni va mahsulotni tartibga solish va amalga oshirish uchun tasdiqlangan qoidalar yoki protseduralar to'plami [3, 8] asosan ta'lim tizimlarini loyihalashda o'rnatilgan nazariya va tadqiqotlarga asoslangan jarayonlar va protseduralarni tizimli ravishda amalga oshirish [2, 34] deb ta'riflangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Pedagogik dizaynning rivojlanishi uzoq davom etgan jarayon bo'lib, o'ziga xos, intuitiv yoki badiiy faoliyatdan tortib, juda murakkab va rasmiylashtirilgan tizimli yondashuvini

loyihalashgacha bo'lgan jarayonni o'z ichiga oladi. Darhaqiqat, o'quv dizayni uning bilimlar bazasidagi evolyutsiyalarga (o'qitish va o'qitish bo'yicha tadqiqotlar), o'qitish uchun mo'ljallangan kontekstga, o'rganuvchilarga, mazmuniga va mavjud texnologiyalarga juda bog'liqdir [4, 12]. Dizaynni intuitiv harakat sifatida idrok etish o'qituvchi yoki talabaning subyektiv va o'ziga xos tajribasi tufayli ko'plab noan'anaviylik va o'ziga xoslikni keltirib chiqardi.

Atrof-muhitning murakkabligi ortib borayotgani va talabalarning yuqori darajadagi bilimi yanada murakkab dizayn modellarini talab qiladi. Bu bizni an'anaviy dizayndan uzoqlashishga majbur qiladi, chunki o'quv bilimlarining subyektiv va cheklanganligi tufayli juda ko'p noan'anaviy va o'ziga xos ta'sis nazariyasi yoki modelni yaratishning iloji yo'qligi oqibatida bilimlarni mustahkamlash yoki jamlash amalga oshirilmadi. Bundan tashqari, o'quv dizayniga oid yaratilgan ko'plab modellarning aksariyat qismi umumiy xususiyatga ega edi va ko'pincha "Ta'lim samarali bo'lishi uchun o'qituvchiga asosiy kuch sifatida qaralar edi". Xulq-atvor modellari va protseduralari asta-sekin, tizimli yondashuv deb ataladigan usuldan foydalangan holda, loyihalash haqidagi bilimlarni mustahkamlash uchun yana bir qancha tizimli protseduralar ishlab chiqildi [5, 32]. Shu nuqtai nazardan, o'quv dizayni sifati ko'p jihatdan dizayn modeli va dizayner tomonidan oqilona foydalanish o'rtasidagi muvofiqlikka bog'liq. Ammo, bu modellar asosan eksternal, dasturlashtirilgan boshqaruv, qulay va oson yondashuv, mazmun yoki mavzuga e'tibor qaratish va oddiy o'qitish tamoyillari bilan o'qitish va o'qitish bo'yicha ma'lum nuqtai nazarga asoslanadi. Ushbu holatda bo'lajak dizaynerlar ko'rsatmalarni to'liq anglaydilar va amaliyotda qo'llaydilar. O'qituvchilar esa zanjirning oxirida yuzaga kelgan natijalarni baholovchi shaxs vazifasini bajarishi lozim.

Ta'lim jarayonida o'qitish muhitini qadriyatlar asosida rivojlantirish, talaba imkoniyatlariga moslashtirilishini nazarda tutadi. Unga ko'ra ta'lim muhiti, pedagogik shart-sharoitlar, ta'lim hamda tarbiya jarayonini to'raligicha talabaning shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, qobiliyatini rivojlantirish, shaxs sifatida kamolotga yetishini ta'minlash, tafakkuri va dunyoqarashini boyitishni nazarda tutadi. Bu turdagi ta'lim talabalarda mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlik kabi sifatlar, shuningdek, mustaqil, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu turdagi ta'limni tashkil etishda pedagoglardan har bir talabaga imkon qadar individual yondashishni, uning shaxsini hurmat qilishni, unga ishonch bildirish taqozo etiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Dizaynerlikdagi so'nggi yillarda ommalashayotgan pedagogik metodlardan biri kognitiv modellardir. U o'z-o'zini tartibga solish modeli bo'lib ta'lim jarayoni asosan talabaga qaratiladi. Bugungi kunda dizayn bo'yicha ko'proq kognitiv pozitsiya qo'llanilmoqda [6,42]. Unga ko'ra ta'lim faol, maqsadga yo'naltirilgan va o'z-o'zini tartibga soluvchi jarayon sifatida tushuniladi, bu jarayon davomida o'quvchi doimiy ravishda atrof-muhit omillaridan kelib chiqib dizayn yaratadi. Demak, dizayn jarayoni endi o'quvchilarning ochiq hatti-harakatlarini tashqi va dasturlashtirilgan nazorat qilishga qaratilmaydi, aksincha, asosan o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan [6, 42].

Dizayn faoliyatining turli yunalishlariga nisbatan talabaning shaxsiyati va shu bilan birga, talabaning qaysi yo'nalishga moyilligi, dizayner faoliyatining o'ziga xos turi (badiiy ijod, loyihalash, tadqiqot faoliyati va boshqalar), qabul qilish qobiliyati o'zining moyilligi va qobiliyatiga asoslangan tanlov juda ham muhimdir. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak,

ma'lumotlar biz tomonimizdan ya'ni pedagog tomonidan vosita sifatida ta'lim oluvchiga vosita sifatida beriladigan bo'lsa, dizayner o'z faoliyati davomida o'zini o'zi shaxs sifatida shakllantirishi va rivojlanishini belgilashini ko'rishimiz mumkin.

O'quv muhitlari endi kognitiv va meta-kognitiv jarayonlarni takomillashtirishga qaratilgan. U kognitiv ta'lim dizayni (CID) deb ataladi. Jarayon sifatida o'rganish asosan boshlang'ich pozitsiyadan (yarim) ekspert pozitsiyasiga o'tish bo'lganligi sababli, o'quv dizayni ham domen bilimlari, ham (meta) kognitiv strategiyalar nuqtai nazaridan o'quvchining o'ziga xos xususiyatlariga moslashtirilgan.

O'quv dizayni bo'yicha ko'pgina nazariyalar muhitni individual o'quvchiga optimal moslashtirishga ishora qiladi. Kooperativ ta'lim nazariyalarining paydo bo'lishi, kommunikatsiya texnologiyalari bilan birgalikda kompyuter dasturlari ta'lim dizaynining qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi. [7, 21]. Ushbu tendensiya dizayn ta'limi bo'yicha yangi istiqbollarni ochadi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, dizayn ta'limi yoki umuman ta'lim bo'yicha kelajakdagi tadqiqot va ishlanmalar uchun bir muncha yangi g'oyalarni taqdim etish dolzarb mavzulardan biridir. Ushbu muammoni bartaraf etishning asosiy yechimi ta'lim sifatini oshirish va o'qitish uslublarini modernizatsiyalashdir. Dizaynerlik ta'limi sifatini yanada oshirishda zamonaviy texnologiyalar yutuqlaridan keng foydalanish usullarini bevosita ta'lim jarayoniga singdirish muhimdir. Qolaversa, ta'limda zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llash dizayn sohasi uchun yetuk mutaxassislarni tayyorlashdagi asosiy qadamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavqat Miromonovich Mirziyoyev. Toshkent sh .2020yl 23-sentyabr. O'RQ 637son. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020y.03/20/637/1313-son,Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi ,21.04.2021y,03/21/683/0375-son,12.10.2021y,03/21/721/0952-son)
2. "Ta'limdagi olamshumul islohotlar ",Ta'lim 4-fevral 2022.Matn:Xayriddin Murod.
3. Газета. uz. Президент Шавқат Міромонівіч Мірзієєв 28.01.2022yildagi videoselektor majlisi ma'ruzalaridan.
4. Оллокулова, Ф. (2022). Социально-педагогическое значение формирования научно-исследовательской деятельности учеников начальных классов на основе концентризма. Общество и инновации, 3(10/S), 128–134. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss10/S-pp128-134>
5. Ollokulova F.U. VALUE RELATIONSHIPS IN YOUNG PEOPLE AND THE UNIQUENESS OF THEIR DECISION MAKING Teacher of the Department of Theory and Practical of Primary Education. ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 9, Sep., 2022
6. Bosimova, M. D. qizi, & Olloqulova, F. U. (2023). TA'LIM VA TARBIYA JARAYONIDA UMUMMADANIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(1), 692–695. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/cf/article/view/1275>
7. F.U.Olloqulova. (2023). TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK TAVSIFI. Tadqiqotlar, 6(2), 336–339. Retrieved from <http://tadqiqotlar.uz/index.php/01/article/view/218>
8. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi and Feruza Hayitova Abdullayevna, "THE ROLE OF PICTURES IN THE FORMATION OF STUDENTS 'CREATIVE ABILITY IN LITERACY LESSONS",

IEJRD - International Multidisciplinary Journal, vol. 6, no. 4, p. 3, Jul. 2021.

9. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi “ Enhancing creativity in the process of developing studentso speech “ The American Journal of Social Science and education Innovations (ISSN – 2689-100x) Published Published: June 28, 2021 | <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume03> Иссые06-24 IMPACT FACTOR 2021: 5. 857 OCLC – 1121105668 Pages: 140-143 Америка

10. Parvina Kholikova Abdumalik kizi. (2022). THE SIGNIFICANCE AND PLACE OF USING NATIONAL VALUES IN THE EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(11) 2022, 391–396. Retrieved from <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/2793> Parvina Kholikova Abdumalik kizi. (2022).

11. Khalikova Parvina “Peculiarities of the pedagogical possibilities of using the uzbek national spiritual heritage in the activation of primary school students. Web of Scientific Research Journal. ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 10, Oct 2022

